

◆.....◆
R I I G I K O H U S
◆.....◆

Ius est ars boni et aequi

RIIGIKOHUS

SISUKORD

- 3 EESTI KOHTUSÜSTEEM
- 4 RIIGIKOHUS
- 5 Eelmenetlus Riigikohtus
- 7 Menetlus Riigikohtus
- 9 RIIGIKOHTU STRUKTUUR
- 9 Riigikohtu esimees
- 10 Riigikohtunikud
- 11 Tsiviil-, kriminaal- ja halduskolleegium
- 12 Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
- 15 Riigikohtu üldkogu
- 16 Riigikohtu administratsioon
- 19 KOHTUNIKE OMAVALITSUS JA RIIGIKOHUS
- 19 Kohtunike täiskogu
- 20 Kohtute haldamise nõukoda
- 21 Kohtunike distsiplinaarkolleegium
- 22 Kohtunikueksamikomisjon
- 23 Kohtunike koolitusnõukogu
- 25 RIIGIKOHTU VÄLISSUHTLUS
- 27 EESTI KOHTUSÜSTEEMI JA RIIGIKOHTU AJALUGU
- 27 Kohtusüsteemi loomine 1918–1920
- 29 Eesti kohtud 1920–1939
- 31 Eesti kohtusüsteemi ümberkorraldamine 1940
- 31 Kohtusüsteemi taasloomine 1990–1993
- 32 Eesti kohtud alates 1993. aastast

OLDKOGU SAAL

Antso Kalberg
1909-1940

OLD PARTS
1940
esimeses
1940

EESTI KOHTUSÜSTEEM

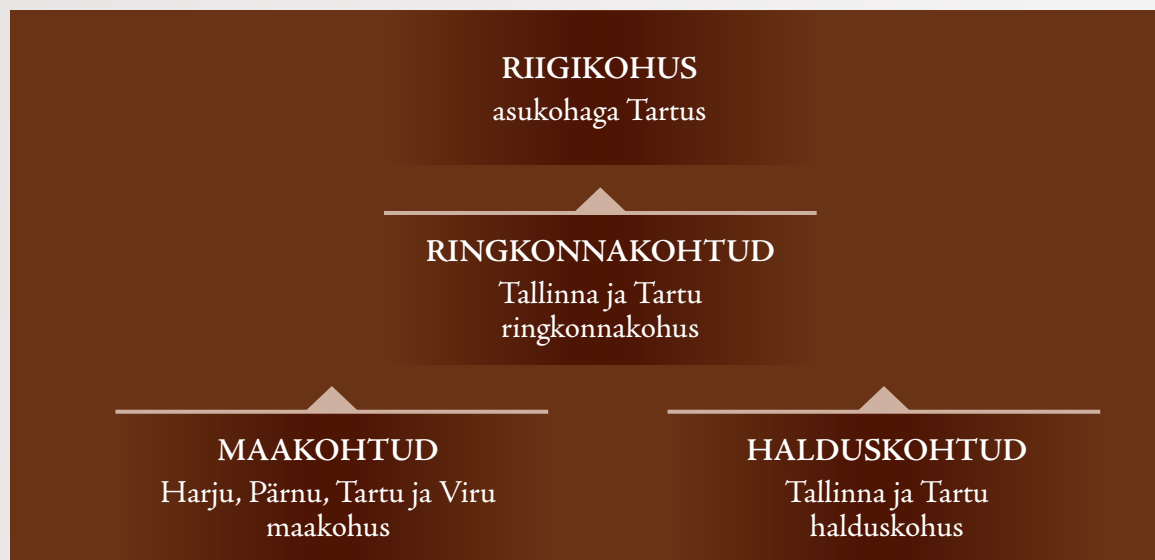
Eesti kohtusüsteem on ülesehituselt üks Euroopa lihtsamaid. Kolmeastmelise süsteemi esimese astme moodustavad **maakohtud** (4) ja **halduskohtud** (2), teise astme **ringkonnakohtud** (2) ning kolmandaks astmeks on **Riigikohus**. Neli maakohut asub kokku 17 kohtumajas ning kaks halduskohut neljas kohtumajas üle riigi.

Riigikohus täidab lisaks kõrgemale üld- ja halduskohtule ka **põhiseaduskohtu** rolli.

Riigikohtu otsus on lõplik ning selle peale pole võimalik edasi kaevata. Kui õigusvaidluse lahendamiseks on Eesti-sisesed võimalused ammendatud, võib isik pöörduda

eraldi kaebusega **Euroopa Inimõiguste Kohtu** poole. Prantsusmaal Strasbourg'is asuv kohus saab tuvastada, kas riik on rikkunud isiku põhiõigusi, kuid ei saa Eesti kohtu otsust tühistada. Küll aga võib Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus olla üheks aluseks Riigikohtus teistmismenetluse¹ alustamiseks.

Luksemburgis asuv **Euroopa Kohus** kontrollib Euroopa Liidu õiguse kohaldamist, näiteks kontrollib Euroopa Kohus, kas liikmesriik on täitnud liidu õigusest tulenevaid kohustusi. Eesti kohtud võivad kohtumenetluse käigus paluda Euroopa Kohtult eelotsust, kuidas tõlgendada ja kohaldada Euroopa Liidu õigust.

¹ Teistmine on juba jõustunud kohtulahendi uuesti läbivaatamine, kui on ilmenud uusi olulisi asjaolusid.

RIIGIKOHUS

Eesti Vabariigi põhiseaduse järgi on Riigikohus Eesti kõrgeim kohus, kes vaatab kohtulahendeid läbi kassatsiooni korras, ning põhiseaduslikkuse järelevalve kohus ehk konstitutsioonikohus.

Riigikohtus töötab 19 kohtunikku. Kõik kohtunikud (v.a Riigikohtu esimees) mõistavad õigust ühes kolmest kolleegiumist: **tsiviilkolleegiumis**, **kriminaalkolleegiumis** või **halduskolleegiumis**.

Riigikohtu esimees on ameti poolest ühtlasi **põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi** esimees. Kolleegiumis mõistab õigust veel kaheksa riigikohtunike hulgast rotatsiooni korras valitud liiget.

Kohtute seadusega on Riigikohtule pandud ka mitmeid ülesandeid korrakohase õigusemõistmise tagamisel terves kohtusüsteemis.

Riigikohtu esimees

Tsiviil-
kolleegium
7 kohtunikku

Kriminaal-
kolleegium
6 kohtunikku

Haldus-
kolleegium
5 kohtunikku

Põhiseadus-
likkuse järelevalve
kolleegium
Riigikohtu esi-
mees ja 8 valitud
liiget Riigikohtu
kohtunike hulgast

” Kohtud kaitsevad inimeste õigusi ja õigusriiki.

Eelmenetlus Riigikohtus

Tsiviil-, kriminaal- ja haldusajjade puhul saab Riigikohtusse pöörduda **kassatsioon- või määruskaebusega või teistmisavaldusega**. Riigikohus ei võta kõiki esitatud kaebusi ja avaldusi menetlusse. Eelmenetlust ei ole vaid põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumile esitatud kaebuste puhul.

Kui menetlusosaline leiab, et ringkonnakohtus on oluliselt rikkunud menetlusõiguse normi või valesti kohaldanud materiaaõigust, võib ta esitada

ringkonnakohtu otsuse või määruse peale kassatsioon- või määruskaebuse Riigikohtule. Väärtegude kohtulikus menetluses võib kassatsioonkaebuse esitada ka maakohtu otsuse peale.

Teistmise korras on võimalik taotleda jõustunud kohtulahendi uut läbivaatamist. Näiteks juhul kui tuleb ilmsiks uus oluline asjaolu, mis otsuse tegemise ajal polnud teada, kuid millele tuginedes oleks menetluses ilmselt tehtud teistsugune kohtulahend.

Riigikohtu hoone Tartus Toomemäel

Kaebuse või avalduse esitamine

- Üldjuhul saab Riigikohtusse kaebuse esitada üksnes kvalifitseeritud esindaja vahendusel. Isiklikult võib kaebuse esitada vaid haldusasjades ja hagita asjades.
- Samuti tuleb Riigikohtusse pöördumisel tasuda kautsjon. Minimaalne kautsjon on 25 eurot. Vaid kriminaal- ja vääртеоasjades ning põhiseaduslikkuse järelevalve asjades ei tule kautsjonit tasuda.

Kaebuse teine pool esitab kaebusele vastuse.

Vastava kolleegiumi kolmest kohtunikust ja nõunist koosnev kogu vaatab kaebuse või avalduse läbi.

Kaebus võetakse menetlusse.

Kui kas või üks kaebust läbi vaadanud kolmest kohtunikust leiab, et alus kaebuse menetlusse võtmiseks on olemas, võetakse kaebus menetlusse. Asi võetakse menetlusse, kui:

- ringkonnakohus on oma otsuses ilmselt valesti kohaldanud materiaaloiguse normi või rikkunud oluliselt menetlusoiguse normi ja see võis kaasa tuua ebaõige otsuse,
- kassatsioonkaebuse lahendamisel on põhimõtteline tähendus õiguskindluse tagamiseks ja ühtse kohtupraktika kujundamiseks või õiguse edasiarenduseks.

Kaebus jäetakse menetlusse võtmata.

Kui kaebust läbi vaadanud kohtunikud on üksmeelselt veendunud, et kaebus on ilmselgelt põhjendamatu ning kaebuse menetlusse võtmiseks ei ole alust, jäetakse see menetlusse võtmata.

Menetlus Riigikohtus

Kui tsiviil-, kriminaal-, väärteo- või halduskaebus on võetud menetlusse, siis **määrab kolleegiumi esimees asja läbivaatava kohtukoosseisu**. Tavaliselt vaadatakse kaebusi läbi kolmeliikmelises koosseisus. Sealjuures määrab ta nii ettekandja, kes tagab asja arutamise ja kohtulahendi koostamise, kui ka eesistuja kohtuniku ning ettekandja ettepanekul asja läbivaatamise aja.

Suuline istung korraldatakse üksnes siis, kui seda on taotlenud menetlusosaline või peab vajalikuks kohus.

Üldjuhul vaatab Riigikohus kaebuse läbi **kirjalikus menetluses** ning suulist istungit ei korraldata. Kõik määruskaebused vaadatakse läbi kirjalikus menetluses, sõltumata menetlusosaliste taotlustest.

Üldiselt kontrollib Riigikohus kassatsiooni korras ringkonnakohtu otsust üksnes osas, mille peale on esitatud kaebus. Riigikohus kontrollib kaebuse alusel, kas ringkonnakohus on järginud kohtumenetluse seaduse sätteid ja õigesti kohaldanud seadust.

Riigikohtu menetlus ja otsus tugineb esmajoones madalama astme kohtu otsusega tuvastatud faktilistel asjaoludel. Üldjuhul toimub Riigikohtus üksnes õiguslik vaidlus ning Riigikohus ise ei kogu ega uuri tõendeid ega tuvasta kaebuse aluseks olevaid faktilisi asjaolusid.

Kui asja arutaval kohtukoosseisul tekivad seaduse kohaldamisel põhimõttelist laadi eriarvamusel või kui osutub vajalikuks muuta kolleegiumi varasemas otsuses esitatud seisukohta, antakse asi läbivaatamiseks kolleegiumi **kogu koosseisule**.

Kui asja arutamisel ei nõustu kohtukoosseis mõne teise Riigikohtu kolleegiumi varasema seisukohaga seaduse kohaldamisel, antakse asi läbivaatamiseks kuni kolme erineval seisukohal oleva kolleegiumi vahelisele **erikogule**.

Riigikohtu üldkogule, st kõigile riigikohtunikele, antakse asi lahendada siis, kui soovitakse muuta üldkogu seisukohta seaduse kohaldamise kohta või on asja lahendamine üldkogus tähtis seaduse ühetaolise kohaldamise seisukohalt.

Riigikohus teeb otsuse 30 päeva jooksul alates viimasest istungist või kirjalikus menetluses taotluste ja dokumentide esitamiseks ettenähtud tähtpäevast. Mõjuval põhjusel võib otsuse tegemise tähtaega pikendada kuni 60 päevani.

Asja lahendamise kohtukoosseisu liikmete vahel tekkivad lahkarvamusel lahendatakse hääletamisega. Kohtukoosseisu liikmel ei ole õigust hääletamisest keelduda ega jääda erapooletuks. Hääletamisel vähemusse jäänud kohtunik võib esitada oma motiveeritud eriarvumuse, mis avaldatakse koos otsusega.

Riigikohus võib otsusega:

- jätta kaebuse rahuldamata ja madalama astme kohtu otsuse muutmata;
- tühistada madalama astme kohtu otsuse tervikuna või osaliselt ja saata asja tühistatud osas uueks läbivaatamiseks samale või teisele kohtule;
- tühistada madalama astme kohtu otsuse ja tagastada asja läbivaatamatult või lõpetada selle menetluse;
- muuta madalama astme kohtu otsust või teha uue otsuse asja uueks arutamiseks saatmata, kui asjas ei ole vaja täiendavaid tõendeid koguda või neile apellatsioonimenetluses antud hinnangut muuta;
- tühistada ringkonnakohtu otsuse ja jätta jõesse esimese astme kohtu otsuse.

RIIGIKOHTU STRUKTUUR

Riigikohtu esimees Priit Pikamäe

Riigikohtu esimees

Alates 2013. aasta 13. septembrist on Riigikohtu esimees dr. iur. Priit Pikamäe.

Priit Pikamäe on sündinud 22. novembril 1973. aastal Tallinnas, ta on abielus ja tal on kaks last. Ta on lõpetanud Tartu Ülikooli õigusteaduskonna ja kaitsnud samas ka *magister iurise* kraadi, olles end täiendanud Prantsusmaal Poitiers ja Paris I (Panthéon-Sorbonne) ülikoolide õigusteaduskondades. 2006. aastast on Pikamäel õigusteaduse doktorikraad Tartu Ülikoolist. Ta on Tartu Ülikooli õigusteaduskonna külalisprofessor ning tema põhiline uurimisvaldkond on karistusõigus: kriminaalmenetlus ja vangistusõigus.

Priit Pikamäe on esimene Riigikohtu esimees, kes on enne esimehe ametisse asumist läbinud kohtunikuna Eesti kolmeastmelise kohtusüsteemi kõik kolm astet. Varasemad esimehed – Kaarel Parts, Rait Maruste, Uno Lõhmus ja Märt Rask on Riigikohtusse tulnud väljapoolt Eesti kohtusüsteemi. Priit Pikamäel on kohtunikutöö kogemus aastast 2001, alustades toonase Tallinna Linnakohtu (praeguse Harju Maakohtu) kohtunikuna, liikudes sealt peatselt edasi Tallinna Ringkonnakohtusse. 2006. aastal nimetas Riigikogu Priit Pikamäe riigikohtunikuks, aastatel 2010–2013 oli ta Riigikohtu kriminaalkolleegiumi esimees. Enne kohtunikuametisse asumist töötas Pikamäe justiitsministeeriumis.

Riigikohtu üldkogu istung

Riigikohtu esimees juhib Eesti kõrgeima kohtu tööd, olles ühtlasi ka põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi esimees. Ilmekalt avaldub Riigikohtu esimehe roll õigusemõistmise ja kohtukorralduse tervikpildi loomisel talle kohtute seadusega pandud kohustuses esineda iga aasta kevadel Riigikogu ees ülevaatega õigusemõistmise ja kohtukorralduse olukorrast riigis möödunud aasta jooksul.

Kohtute seaduse järgi nimetab Riigikohtu esimehe ametisse Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul üheksaks aastaks. Kedagi ei tohi nimetada kohtu esimeheks järjest kaheks ametiajaks.

Riigikohtunikud

Vabanenud riigikohtuniku kohale kuulutab konkursi välja Riigikohtu esimees. Enne, kui Riigikohtu esimees teeb Riigikogule ettepaneku riigikohtuniku ametisse nimetamiseks, kuulab ta ära Riigikohtu üldkogu ja kohtute haldamise nõukoja arvamuse kandideerija kohta. Riigikogu nimetab kohtuniku ametisse eluks ajaks.

Riigikohtu kohtunikuks võib seaduse järgi nimetada Eesti Vabariigi kodaniku, kes on omandanud

õigusteaduse magistrikraadi ja on kogenud ning tunnustatud jurist, oskab eesti keelt, on kõrgete kõlbeliste omadustega ning on kohtunikutööks vajalike võimete ja isikuomadustega.

Erinevalt esimese ja teise astme kohtunikest ei pea riigikohtunikuks pürgija läbima kohtuniku ettevalmistusteenistust ega sooritama kohtunikueksamit.

Halduskolleeiumi kohtunikud Jüri Pöld, Ivo Pilving, Indrek Koolmeister ja Tõnu Anton nõupidamisel

Fakte riigikohtunike kohta

- ◆ Kuuel riigikohtunikul on doktorikraad õigusteaduses.
- ◆ Riigikohtunike keskmine vanus seisuga 31.08.2013 on 55 aastat. Noorim kohtunik on 37-aastane ning vanim 64-aastane.
- ◆ Riigikohtunikest kaks on naised.

Ametis olevate kohtunike riigikohtunikuks nimetamisele eelnenud ametikohad

- ◆◆ Riigikogu liige
- ◆◆◆ I astme kohtunik
- ◆◆◆◆◆ II astme kohtunik
- ◆ ENSV ülemkohtu kohtunik
- ◆◆◆ Advokaat
- ◆ Prokurör
- ◆◆◆ Ülikooli õppejõud

Tsiviil-, kriminaal- ja halduskolleegium

Riigikohtus töötab neli kolleegiumi: tsiviilkolleegium, kriminaalkolleegium, halduskolleegium ja põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium. Iga riigikohtunik (v.a Riigikohtu esimees) kuulub kas tsiviil-, kriminaal- või halduskolleegiumisse. Riigikohtu esimees juhib ameti poolest põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi, kuhu valitakse liikmed teiste kolleegiumite kohtunike hulgast.

Kolleegiumite esimehed Hannes Kiris, Tõnu Anton ja Ants Kull juhtkonna nõupidamisel

Riigikohtu tsiviilkolleegiumis töötab seitse kohtunikku.

Tsiviilkolleegiumi esimees on alates 2004. aastast Ants Kull.

Riigikohtu kriminaalkolleegiumis töötab kuus kohtunikku.

Kriminaalkolleegiumi esimees on alates 2013. aastast Hannes Kiris.

Riigikohtu halduskolleegiumis töötab viis kohtunikku.

Kolleegiumi esimees on alates 1993. aastast Tõnu Anton.

Kohtunikke abistavad asjade ettevalmistamisel ja läbivaatamisel kohtunõunikud ja sekretärid. Riigikohtus töötab 33 nõunikku.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi nõunikud Kristi Aule Parmas, Ulrika Eesmaa, Katri Jaanimägi ja Tim Kolk

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi esimees on ametist tulenevalt Riigikohtu esimees Priit Pikamäe.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumisse kuulub lisaks Riigikohtu esimehele kaheksa riigikohtunikku. Üldkogu nimetab Riigikohtu esimehe ettepanekul igal aastal riigikohtunike seast kaks uut põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi liiget ja vabastab kaks staažikamat liiget põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi liikme kohustustest. Seejuures arvestab üldkogu haldus-, kriminaal- ja tsiviilkolleegiumi seisukohta ning nende kolleegiumide võimalikult võrdset esindatust põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumis.

Riigikohus kontrollib põhiseaduslikkuse järelevalve korras õigustloova akti, selle andmata jätmise või välislepingu vastavust põhiseadusele. Lisaks sellele on Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumil veel mitmeid kitsamaid funktsioone. Näiteks võib Riigikogu küsida Riigikohtult seisukohta, kuidas tõlgendada põhiseadust koostoimes Euroopa Liidu õigusega, kui põhiseaduse tõlgendamisel on otsustav tähtsus Euroopa Liidu liikme kohustuste täitmiseks vajaliku seaduse eelnõu vastuvõtmisel.

Riigikohtusse saavad põhiseaduslikkuse järelevalve korras pöörduda

Vabariigi President,

õiguskantsler,

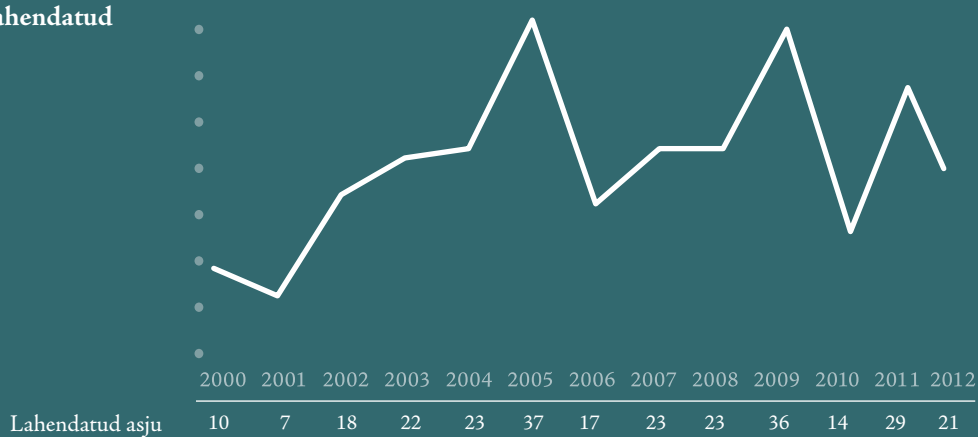
kohaliku omavalitsuse volikogud ja
kohtud.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus ei näe ette võimalust pöörduda Riigikohtusse individuaalkaebusega. Samas on Riigikohus oma praktikas aktsepteerinud individuaalse konstitutsioonilise kaebuse võimalust juhtudel, kus isikul ei ole muul tõhusal viisil võimalik kasutada talle põhiseaduses ettenähtud õigust kohtulikule kaitsele.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse kohaselt peab Riigikohus põhiseaduslikkuse järelevalve küsimuse lahendama nelja kuu jooksul alates kaebuse saabumisest Riigikohtusse.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumis lahendatud asjade arv

Riigikohtu üldkogu

Üldkogu on Riigikohtu kõrgeim organ. Selle koosseisu kuuluvad kõik 19 riigikohtunikku. Üldkogu kutsub kokku ja selle istungeid juhatab Riigikohtu esimees.

Riigikohtu üldkogul on kanda kaheksuguseid funktsioone. Esiteks õigusemõistmise funktsioonid:

- ♦ Riigikohtu üldkogu vaatab seaduses sätestatud juhtudel läbi kohtulahendeid,
- ♦ lahendab kohtunikueksamikomisjoni ning kohtunike distsiplinaarkolleegiumi otsuste peale esitatud kaebusi.

Teiseks kohtuhaldusfunktsioonid:

- ♦ teeb Vabariigi Presidendile ettepaneku esimese või teise astme kohtuniku ametisse nimetamiseks ja kohtuniku ametist vabastamiseks;
- ♦ otsustab distsiplinaarasja algatamise Riigikohtu esimehe vastu ja teavitab sellest Riigikogu;
- ♦ täidab muid seadusest ja Riigikohtu kodukorrast tulenevaid ülesandeid.

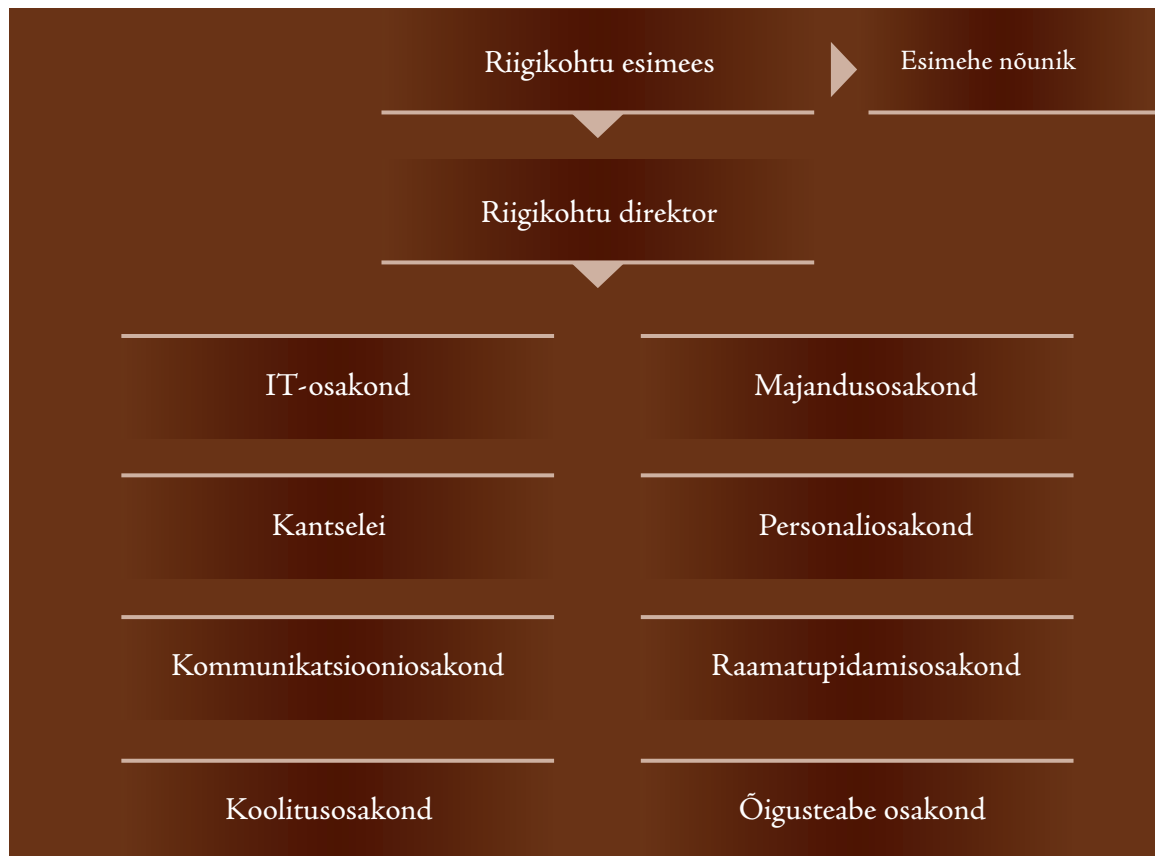
Riigikohtu administratsioon

Riigikohtus töötab kokku veidi üle saja kohtuniku ja kohtuteenistuja. Riigikohtus on lisaks õigusemõistmisega tegelevatele kolleegiumitele kaheksa teenindavat osakonda, mille tööd juhib Riigikohtu direktor.

Riigikohtu direktor on Kerdi Raud. Direktor juhib ja koordineerib õigusemõistmist teenindavate struktuuriüksuste tööd ning vastutab eelarve koostamise ja täitmise eest. Tema ülesandeks on luua ja tagada eeldused ning tingimused õigusemõistmise efektiivseks ja sõltumatuks toimimiseks.

Riigikohtu direktor Kerdi Raud

Kantselei ülesandeks on Riigikohtu asjaajamise, dokumendiringluse, dokumentide avalikustamise korraldamine ning dokumentide nõuetekohane arhiveerimine.

Raamatupidamisosakond korraldab Riigikohtu raamatupidamisarvestust ja -aruandlust.

Personaliosakond kujundab ja viib ellu Riigikohtu personalipoliitikat, korraldab personali-alast asjaajamist ja personaliarvestust. Personali-osakonna ülesannete hulka kuulub ka kohtunike-eksamikomisjoni ja kohtunike distsiplinaar-kollegiumi töö teenindamine ning arvestuse pidamine Eesti kohtunike teenistuslike andmete üle.

Majandusosakond haldab Riigikohtu valduses olevat vara ning korraldab turvateenistust.

Kommunikatsiooniosakond korraldab Riigikohtu suhtlemist avalikkusega ja koordineerib Riigikohtu ja kohtusüsteemi kommunikatsiooni-alast tegevust. Osakond vastutab Riigikohtu infopoliitika väljatöötamise ja elluviimise eest ning korraldab Riigikohtu ja kohtusüsteemi sisekommunikatsiooni.

Infotehnoloogia osakond haldab ja arendab Riigikohtu elektroonilisi andmebaase ning riist- ja tarkvara.

Õigusteabe osakond aitab kaasa kohtupraktika ühtlustamisele ja tagab asjassepuutuva õigusteabe kättesaadavuse. Õigusteabe osakond süstematiseerib ja analüüsib kohtulahendeid ja -statistikat ning koordineerib seaduseelnõude kohta arvamuse andmist. Osakond vastab oma pädevuse piires kodanike kirjadele, korraldab kodanike vastuvõttu ja teeb Riigikohtu lahenditele korrektuuri.

Halduskollegiumi nõunik Sirje Kaljumäe

Kommunikatsioonijuht Merje Talvik ja esimehe nõunik Mari-Liis Lipstok

Põhiseaduslikkuse järelevalve kollegiumi nõunik Tim Kolk

Koolitusosakond korraldab kohtunike koolitust ja teenindab kohtunike koolitusnõukogu tööd. Koolitusosakond selgitab välja kohtunike koolitusvajaduse, valmistab ette kohtunike koolituse strateegia ja programmi ning korraldab nende elluviimist.

Riigikohtu esimehe nõunik töötab väljaspool teenindavaid osakondi. Tema ülesandeks on nõustada

Riigikohtu esimeest kohtusüsteemi ja kohtukorralduse tervikliku arengu tagamisel, täita ja vahendada riigikohtu esimehelt saadud ülesandeid kohtu juhtimisel. Samuti juhhib esimehe abi Riigikohtu välissuhtlemist, korraldades suhtlemist välisriikide kohtute ja kohtuid koondavate rahvusvaheliste organisatsioonidega.

KOHTUNIKE OMAVALITSUS JA RIIGIKOHUS

Riigikohtu kui kõrgema kohtu ülesanne on aidata kohtulahendite läbivaatamisega kaasa seaduste ühtaolisele kohaldamisele riigis. Õigusemõistmise kõrval on Riigikohtu rolliks ka kogu kohtusüsteemis toimuva õigusemõistmise korrakohase toimimise tagamine, seda eelkõige kohtunike omavalitsuskogude tööd korraldades.

Õigusemõistmise ja kogu kohtusüsteemi arengus oluliste otsuste vastuvõtmisega täidavad kohtusüsteemi arendamisel kandvat rolli kohtunike omavalitsuskogud. Enamik omavalitsuskogudest tegutseb Riigikohtu juures, kahe omavalitsuskogu – kohtunike täiskogu ja kohtute haldamise nõukoja – tööd juhhib Riigikohtu esimees.

Kohtunike täiskogu

Kohtunike täiskogu on suurim kohtunike esindusorgan, kuhu kuuluvad kõik Eesti kohtunikud. Täiskogu koguneb iga aasta veebruari alguses, kuid Riigikohtu esimees või justiitsminister võivad selle ka muul ajal erakorraliselt kokku kutsuda.

Täiskogu arutab õigusemõistmise probleeme ning kohtute ja kohtunikutööga seotud küsimusi. Täiskogul annavad Riigikohtu esimees ja justiitsminister ülevaate õigus- ja kohtusüsteemi arengust, valitakse kohtunike omavalitsuskogude liikmed ning esindajad teiste õiguskutsete eksami-, kutsesobivus- ja distsiplinaarkomisjonidesse.

Kohtunike täiskogudel on arutatud näiteks kohtusüsteemi arengusuundade, kohtute seaduse eelnõu, kohtunike töökoormuse analüüsimise võimaluste, kohtunikele tagasiside andmise meetodite ja kohtute avalike suhete üle.

Kohtute haldamise nõukoda

Kohtute haldamine peab kohtute seaduse alusel toimuma nii, et kohtunikel on võimalus sõltumatult õigust mõista, kohtusüsteemis on õigusemõistmiseks vajalikud töötingimused, kohtuteenistujad on piisava väljaõppega ning õigusemõistmine on riigis kättesaadav. Esimese ja teise astme kohtuid haldab justiitsministeerium koostöös kohtute haldamise nõukojaga. Riigikohus haldab ennast põhiseadusliku institutsioonina ise.

Kohtute haldamise nõukoda on kohtusüsteemi juhtimiseks kokku kutsutud nõuandev kogu. Riigi olulisemad ning kogu kohtusüsteemi hõlmavad kohtute haldamist puudutavad otsused arutatakse enne läbi ning kinnitatakse kohtute haldamise nõukojas.

Kohtute haldamise nõukotta kuuluvad Riigikohtu esimees, viis kohtunike täiskogul kolmeks aastaks valitud kohtunikku, kaks Riigikogu liiget, advokaatuuri ja prokuratuuri esindajad ning õiguskantsler või tema esindaja. Justiitsminister või tema esindaja osaleb nõukojas sõnaõigusega. Nõukoja tööd juhib Riigikohtu esimees.

Kohtute haldamise nõukoda:

- annab eelneva seisukoha justiitsministri koostatud kohtuasutuste aastaeelarvete kujundamise ja muutmise põhimõtete kohta;
- annab arvamuse riigikohtuniku vabale kohale kandideerivate isikute kohta ja kohtunike ametist vabastamise kohta;
- arutab enne läbi Riigikohtu esimehe iga aasta kevadel parlamendile esitatava ülevaate kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta.

Olulisemad justiitsministri otsused, mis tehakse kohtute haldamise nõukoja nõusolekul:

- esimese ja teise astme kohtu kohtunike arvu määramine;
- esimese ja teise astme kohtu tööpiirkonna, struktuuri ning asukoha määramine;
- esimese ja teise astme kohtu esimehe nimetamine ja ennetähtaegne vabastamine.

Samuti annab kohtute haldamise nõukoda eelneva nõusoleku kohtu üldkogul kohtu kodukorra kehtestamiseks, lisaks arutatakse Riigikohtu esimehe või justiitsministri algatusel muid küsimusi.

Kohtunike distsiplinaarkollegium

Kohtunike distsiplinaarasjade lahendamiseks on Riigikohtu juurde moodustatud kohtunike distsiplinaarkollegium.

Distsiplinaarsüütegu on kohtuniku süüline tegu, mis seisneb ametikohustuste täitmata jätmises või mittekohases täitmises, ja kohtuniku vääritud tegu. Kui kohtuniku tegevuses ilmnevad distsiplinaarsüüteo tunnused, algatatakse tema vastu distsiplinaarmenetlus. Selline õigus on kohtute seadusega antud Riigikohtu esimehele ja õiguskantslerile kõikide kohtunike suhtes, ringkonnakohtu esimehele ringkonnakohtu tööpiirkonda kuuluvate maa- ja halduskohtu kohtunike suhtes ning igale kohtu esimehele sama kohtu kohtunike suhtes. Kui Riigikohtu esimees on ilmselt toime pannud distsiplinaarsüüteo, siis saab tema tegevuse hindamiseks algatada menetluse Riigikohtu üldkogu.

Distsiplinaarkollegium arutab distsiplinaarsüütegu kohtuistungil. Kui kohtuniku süü on tõendatud, teeb kollegium otsuse, millega mõistab kohtuniku distsiplinaarsüüteo toimepanemises süüdi ja määrab distsiplinaarkaristuse. Distsiplinaarkaristuseks võib olla noomitus, rahaträlv kuni ühe kuu ametipalga ulatuses, ametipalga vähendamine ja ametist tagandamine. Distsiplinaarkollegium võib kohtuniku distsiplinaarasja menetlemise ajaks teenistusest kõrvaldada ning vähendada samaks ajaks kohtuniku palka kuni poole võrra.

Distsiplinaarkollegiumisse kuulub viis riigikohtunikku, viis ringkonnakohtunikku ja viis esimese astme kohtunikku.

Kohtunikueksamikomisjon

Kohtunikueksamikomisjoni peamine ülesanne on kontrollida maa-, haldus- või ringkonnakohtunikuks ja kohtunikukandidaadiks kandideerijate õiguslaste teadmiste ja isikuomaduste sobivust.

Komisjon esitab kohtunikukonkursi tulemused Riigi-kohtu üldkogule, kes teeb lõpliku valiku ja langetab otsuse, kas teha Vabariigi Presidendile ettepanek nimetada kohtunik ametisse. Kohtunikukandidaadi konkursil

kandideerijate seast teeb lõpliku valiku komisjon ning esitab kohtu esimehele ettepaneku nimetada kohtunikukandidaat ametisse. Kohtunikukandidaat läbib kahe aasta jooksul maa- või halduskohtu kohtuniku ettevalmistusteenistuse. Ettevalmistusteenistuse lõpus peab kohtunikukandidaat sooritama kohtunikueksami.

Kohtunikueksamikomisjoni ülesannete hulka kuulub kohtunikukandidaatide ettevalmistusteenistuse jälgimine ja edukuse hindamine. Komisjon jälgib ka alla kolmeaastase staažiga kohtunike tööd, kogudes nende kohta kohtu esimeeste arvamusi. Komisjon esitab oma arvamuse kohtuniku ametisse sobivuse kohta Riigikohtu üldkogule, kui kohtunikul hakkab täituma ametisse nimetamisest kolm aastat. Kui komisjonile on laekunud andmeid alla kolmeaastase staažiga kohtuniku ametisse sobimatuse kohta, kuulab komisjon enne kohtuniku ametisse sobivuse otsuse tegemist ära ka kohtuniku enda. Lisaks täidab komisjon muid seadusest tulenevaid ülesandeid.

Kohtunikueksamikomisjon moodustatakse kümneliikmelisena viieks aastaks. Komisjoni kuuluvad kohtunike täiskogul valitud kaks esimese astme kohtu, kaks ringkonnakohtu ja kaks riigikohtunikku ning Tartu Ülikooli õigusteaduskonna, justiitsministeeriumi, advokatuuri ja prokuratuuri esindaja.

Fotol esimese astme kohtunikuks nimetatud Aivar Hint, Deniss Minzatov, Marju Persidskaja, president Toomas Hendrik Ilves, esimese astme kohtunikuks nimetatud Kristi Rickberg, Kadri Roos ja endine Riigikohtu esimees Märk Rask

Kohtunike koolitusnõukogu

Koolitusnõukogu vastutab kohtunike koolituse toimimise ja arendamise eest – nõukogu kinnitab kohtunike koolituse strateegia ja iga-aastased koolitusprogrammid ning kohtunikueksami programmi.

Nõukogusse kuuluvad kaks esimese astme, kaks teise astme ja kaks riigikohtunikku ning prokuratuuri, justiitsministri ja Tartu Ülikooli esindaja.

Koolitusnõukogu tööd teenindav Riigikohus selgitab välja kohtunike koolitusvajaduse, koostab kohtunike koolituse strateegia, iga-aastase koolituse programmi ja kohtunikueksami programmi. Samuti analüüsib Riigikohus koolituse tulemusi, tagab vajalike õppe- ja metoodiliste materjalide ettevalmistamise, aitab ette valmistada ja valida koolitajaid ning koostab koolitusnõukogule iga-aastase ülevaate kohtunike koolitusest.

Fotol Riigikohtu koolitusosakond: Mariliis Timmermann, Karolyn Krillo, Tanel Kask, Reet Lepa ja Liis Lindström.

.....

RIIGIKOHTU RAHVUS- VAHELINE KOOSTÖÖ

Riigikohus esindab Eesti kohtusüsteemi mitmetes rahvusvahelistes koostöövõrgustikes. Organisationsioonid, millega Riigikohus koostööd teeb, on koondatud ka regionaalset aspekti silmas pidades – nimelt ühendavad need kas Euroopa Nõukogu või Euroopa Liidu liikmesriikide kohtusüsteeme.

Riigikohtu välissuhtluse eesmärk on eelkõige:

- ✦ vahetada kogemusi teiste riikide kohtunikega;
- ✦ kohandada saadud võrdlevat teadmist kohtunike igapäevatöös – nii õigusemõistmises kui ka õigusemõistmist toetavates valdkondades, näiteks kohtunike koolituses;
- ✦ tutvustada Eesti kohtusüsteemi.

Riigikohtunik Lea Kivi Riigikohut esindamas
Eesti-Saksa kriminaalkohtunike seminaril

Riigikohus on 2014. aastal järgmiste koostöövõrgustike liige

- ✦ Euroopa Liidu Kõrgemate Halduskohtute Ühendus (*ACA-EUROPE*)
- ✦ Euroopa Liidu Kõrgemate Kohtute Presidentide Ühendus (*Network of the Presidents of European Supreme Judicial Courts of the European Union*)
- ✦ Keskkonnaõigusega tegelev Euroopa Liidu kohtunike foorum (*EU Forum of Judges for the Environment*)
- ✦ Euroopa Kohtunike Koolituse Võrgustik (*European Judicial Training Network, EJTN*)
- ✦ Rahvusvaheline Kohtunike Koolituse Organisationsioon (*International Organisation for Judicial Training, IOJT*)
- ✦ Euroopa Konstitutsioonikohtute Konverents (*Conference of European Constitutional Courts*)
- ✦ Konstitutsiooniõiguse Maailmakonverents (*World Conference of Constitutional Justice*)
- ✦ Euroopa Nõukogu komisjon “*Democracy through law*” ehk Veneetsia komisjon

EESTI KOHTUSÜSTEEM JA RIIGIKOHTU AJALUGU

Kohtusüsteemi loomine 1918–1920

24. veebruaril 1918 ilmus Eesti riiklikku iseseisvust deklareeriv Eesti Maapäeva Vanemate Nõukogu “Manifest kõigile Eestimaa rahvastele”. Manifest kuulutas välja põhimõtted, mis olid aluseks demokraatliku vabariigi rajamisel.

Manifesti esimene punkt kuulutas: “Kõik Eesti Vabariigi kodanikud, usu, rahvuse ja poliitilise ilmavaate peale vaatamata leiavad ühtlast kaitset vabariigi seaduste ja kohtu ees.” Manifesti neljanda punkti kohaselt sai Ajutine Valitsus ülesande “[...] viibimata kohtuasutusi sisse seada kodanikkude julgeoleku kaitseks”.

18. novembril 1918 ilmus iseseisva Eesti riigi esimene seadusandlik akt kohtute valdkonnas, milleks oli

Ajutise Valitsuse määrus “Ajutiste kohtute sisseseadmise üle”.

Novembris 1918 alustas Tallinnas tegevust üleriiklik apellatsioonikohus. 2. detsembril 1918 pidid kõik Eesti Vabariigi piirides asuvad kohtuasutused kohtuminister Jüri Jaaksoni korralduse kohaselt tööd alustama.

Jüri Jaakson oli aastatel 1918–1920 Ajutise Valitsuse ja Vabariigi Valitsuse kohtuminister.

13. novembril 1918 nimetas Ajutine Valitsus iseseisva Eesti riigi esimese kohtunikuna ametisse Jaak Reichmanni, üleriikliku apellatsioonikohtu esimehe.

Jaak Reichmann

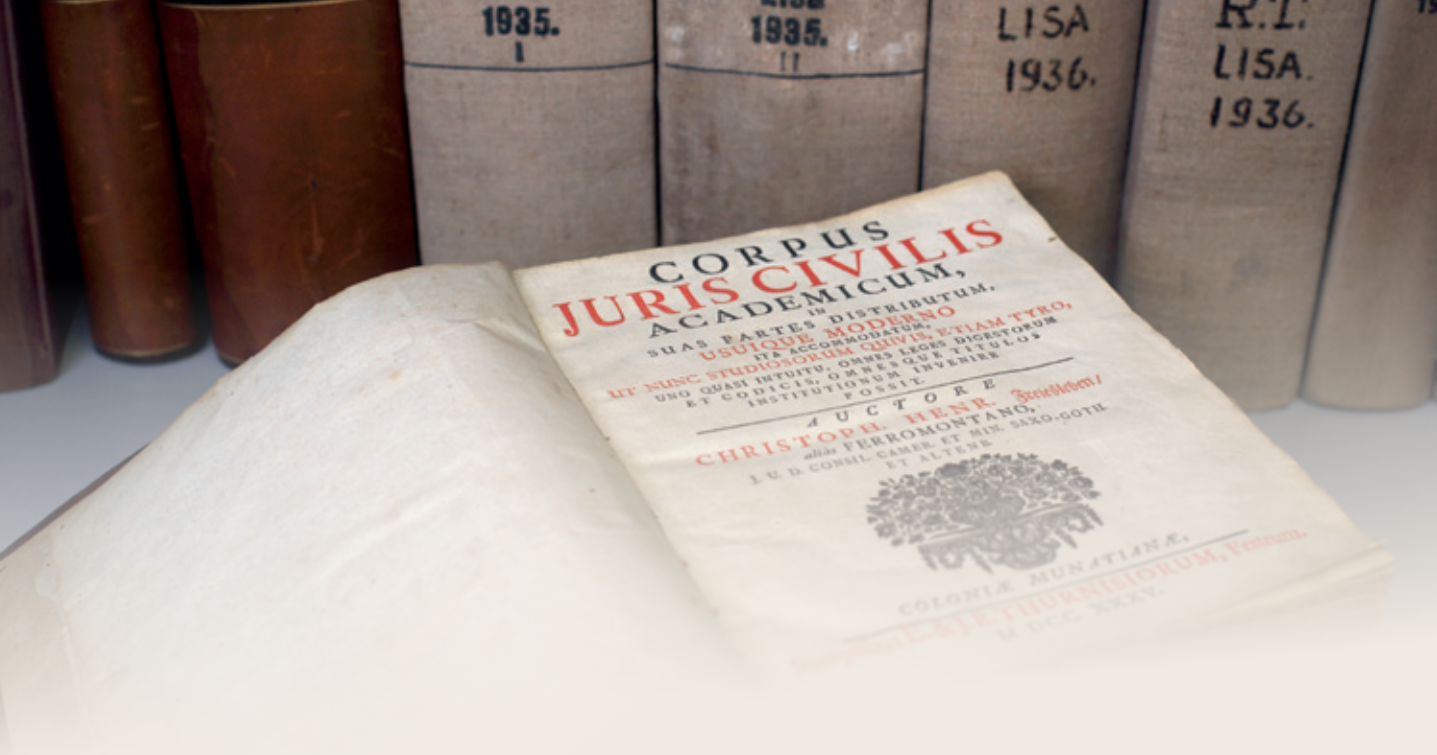

Jüri Jaakson

Kaarel Parts

5) Panna-maafona ja walla omawallijase ajutusef tuisutafje wiibimata wägiwaldseft kaitse.

Eesti kohtud 1920–1939

1920. aastaks oli kohtusüsteem vormiliselt valmis saanud. Tänapäeva Eesti kohtusüsteemiga paralleeli tuues oli kohtusüsteem ka toona kolmeastmeline, kuid neljalüliline. Kohtusüsteemi esimese lüli moodustasid toona rahukohtunikud ehk jaoskonnakohtunikud. Rahukohtunike apellatsiooniasimeks olid rahukogud, hilisemad ringkonnakohtud. Kolmas lüli oli üleriigiline apellatsioonikohus Kohtupalat, hilisem Kohtukoda. Neljandaks lüliks oli Riigikohus. Iga kohus töötas mõnd liiki asjade puhul ka esimese astme kohtuna.

Riigikohus oli seaduse järgi eelkõige kassatsioonikohus. Riigikohtus oli kolm osakonda, kõrgeimaks organiks oli üldkogu.

Riigikohtu tsiviilosakonnale allusid kassatsioonkaebused Kohtupalati (üleriikliku apellatsioonikohtu)

otsuste peale tsiviilasjades ning kaebused rahukogude kui teise astme kohtute otsuste peale.

Kriminaalosakonna pädevusse kuulusid kassatsioonkaebused ja -protestid Kohtupalati ning rahukogude otsuste peale kriminaalasjades. Osakond oli ühtlasi sõjakohtute kõrgeimaks astmeks. Kassatsiooninimetlus oli lubatav kõigis tsiviil- ja kriminaalasjades, piirangud olid minimaalsed.

Riigikohtu administratiivosakond oli kõrgeimaks halduskohtuks. Riigikohus oli esimene ja viimane kohtuaste, kus vaadati läbi ministeeriumide ning teiste kõrgemate administratiivasutuste otsuste, korralduste ja tegevusetuse peale esitatud kaebusi. Samuti sai Riigikohtule esitada revisjonikaebusi ja -proteste rahukogude ning rahukohtunike otsuste peale haldusajades.

Riigikohtu üldkogu kompetentsi kuulusid:

- ♦ alama astme kohtute haldamine;
- ♦ kohtunike ametisse nimetamine ja ametist vabastamine;
- ♦ kohtupraktika ühtlustamine.

Riigikohtu üldkogu ja osakonnad võisid seaduse ühtse tõlgendamise huvides välja anda kohustusliku tähendusega seaduseseletusi. Need avaldati üldiseks teadmiseks Riigi Teatajas ja ajakirjas "Õigus".

Riigikohtu juures töötas Riigikohtu prokuratuur eesotsas Riigikohtu prokuröriga.

1933. aasta põhiseaduse muutmise seaduse ja 1938. aasta põhiseadusega läks kohtunike ametisse nimetamine ja ametist vabastamine riigipea pädevusse.

Riigivanema 1934. aasta dekreediga otsustati Riigikohtus kolida Tartust pealinna Tallinnasse. Riigikohtu asukohta on algusest peale seotud kohtuvõimu sõltumatuse teemaga, ent 1934. aastal polnud debatiks ruumi. 1935. aastal alustas Riigikohtus tööd Tallinnas Wismari tänaval.

Riigikohtu esimene hoone Tartus Vanemuise tänaval 1920-1935

Riigikohtu hoone Tallinnas Wismari tänaval 1935-1940

Eesti kohtusüsteemi ümberkorraldamine 1940

1939. aasta baaside leping ning 1940. aasta esimese poole arengud töid ka kohtusüsteemi muutusi. 1940. aasta suvel läks kohtunike ametisse nimetamine ja ametist vabastamine presidendi käest rahvakomissaride nõukogu kätte. Usinasti hakkas uus võim kohtunikke ametist vabastama ning arreteerima.

16. novembril 1940 võttis Eesti NSV Ajutise Ülemnõukogu Presiidium vastu seadluse kohtute süsteemi ümberkorraldamise kohta.

29. detsembril 1940 allkirjastati käskkiri Riigikohtu tegevuse lõpetamise kohta. Juba kaks päeva hiljem pidas tollane Riigikohus oma viimase istungi.

Teadaolevalt arreteeriti 1940. aastal riigikohtunikud Peeter Kann, Paul Välbe ja Aleksander Hellat. Kaarel Parts suri 5. detsembril 1940 haiguse tagajärjel. Viimase toonase riigikohtunikuna suri 1982. aastal Rootsisis Paul Poom.

Riigikohtu sulgemise järel 1940. aastal jäi uue esimehe ametissenimetamiseni 52 aastat, Riigikohtu uuesti Tartus tegutsema asumiseni 53 aastat.

Madalama astme kohtutes asuti 1940. ja 1941. aastal kohtunikke ümber paigutama, osa neist vabastati ametist jäädavalt. Püsima jäid jaoskonnakohtud ja ringkonnakohtud. Kohtukoda muudeti ENSV Ülemkohtuks.

Kohtusüsteemi taasloomine 1990–1993

16. mail 1990 võttis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu vastu seaduse „Eesti valitsemise ajutise korra alustest“, mis lõpetas Ülemkohtu allutatuse NSV Liidu Ülemkohtule. Õigusemõistmine Eesti territooriumil lahutati Nõukogude Liidu kohtuvõimust ja anti sõltumatute Eesti kohtute ainupädevusse.

20. augusti 1991. aasta hilisõhtul võttis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu vastu otsuse „Eesti riiklikust iseseisvusest ja Põhiseadusliku Assamblee moodustamisest“, mis taastas Eesti Vabariigi iseseisvuse.

Juba oktoobris võttis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu vastu Eesti Vabariigi kohtute seaduse ja kohtuniku staatuse seaduse. Nimetatud kaks seadust võeti vastu, et lahendada kohtuniku ameti ja kohtusüsteemi toimimisega seotud küsimusi. Nende seadustega pandi ka alus kolmeastmelise kohtusüsteemi loomisele. Järgmine oluline samm astuti 1992. aasta kevadel, mil ülemnõukogu otsustas teha kohtureformi.

Organisatoorse töö põhiraskus peitus neil aegadel uute inimeste leidmises kohtutööle. Näiteks 1993. aastal oli kohtusüsteemis 120 vaba kohtunikukohta. Vabade kohtade täitmine osutus siiski kardetust lihtsamaks.

Riigikohtu tegevuse taastamisele pani aluse 28. juuni 1992. aasta rahvahääletusel vastu võetud Eesti Vabariigi põhiseadus. Põhiseadusega anti Riigikohtule kasatsiooni kohtu ja põhiseaduslikkuse järelevalve kohtu funktsioonid. Riigikohtu asukohaks sai taas Tartu.

27. mail 1993 toimus tegevust taasalustanud Riigikohtu esimene avalik istung Tartu raekoja saalis. Istungi aukülasteks olid president Lennart Meri ja omaaegne Riigikohtu administratiivosakonna sekretär Robert Tasso.

Aastatel 1992–1998 oli Riigikohtu esimees Rait Maruste, 1998–2004 Uno Lõhmus, 2004–2013 Märt Rask.

Eesti kohtud alates 1993. aastast

Põhiseaduse kohaselt on Eesti kohtusüsteem kolmeastmeline, koosnedes maa- ja halduskohtutest, ringkonnakohtutest ning Riigikohtust.

19. juunil 2002 võeti vastu uus kohtute seadus, mis jõustus 29. juulil 2002. Võrreldes varasemaga, oli oluline muudatus uue seadusega kohtute haldamise nõukojade loomine. Nõukojade loomise eesmärgiks oli kaasata kohtusüsteemi kui terviku kohta otsuste tegemisse kõigi kohtuastmete kohtunikke, sest senini valitses esimese ja teise kohtuastme üle justiitsministeerium. Kohtute haldamise nõukojade loomine oli oluline samm edasi põhiseaduses nimetatud tervikliku ja sõltumatu kohtusüsteemi loomise suunas.

1. mail 2004 ühines Eesti Euroopa Liiduga. Eesti kohtutest said Euroopa Liidu kohtud ning Eesti kohtunikest Euroopa kohtunikud, kes kasutavad oma igapäevases töös lisaks Eesti seadustele ka Euroopa Liidu õigusakte.

Süsteemselt ja järjepidevalt viiakse koolitusnõukogu juhtimisel läbi kõigi kohtuastmete kohtunike

täienduskoolitusi. 2011. aastal võttis kohtunike täiskogu vastu kohtunikele tagasiside andmise metoodika ja kriteeriumid, mis loovad eelduse kohtuniku töö efektiivsuse analüüsiks. Kohtuniku tööd tunnustatakse kohtu teravaima sule ja parima koolitaja auhinna väljaandmisega.

Järjepidevalt tehakse ka kohtupraktika analüüsi, mis aitavad kaasa kohtumenetlusega seotud probleemide väljaselgitamisele, kohtupraktika üldistamisele ning toetavad kohtunike koolitustegevust. Kohtupraktika analüüsid on kujunenud vajalikuks abistavaks materjaliks kohtupraktikast ülevaate saamisel, kohtulahendite koostamisel ning seaduseelnõude ettevalmistamisel.

Kohtute haldamise nõukoda kiitis 2011. aastal heaks kommunikatsioonistrateegia, mis ühtlustab kohtute kommunikatsiooni põhimõtted ja sellekohased tegevused. Strateegia eesmärgiks on toetada kommunikatsioonitööga kohtute tegevust inimeste õiguste ja õigusriigi kaitsmisel.

RIIGIKOHUS

Lossi 17

50093 TARTU

tel +372 730 9002

e-post info@riigikohus.ee

Ius est ars boni et aequi – õigus on headuse ja õigluse kunst (Celsus)

Fotod: Kaarel Nurk, Malev Toom, Arno Mikkor

Küljendus: Aide Eendra

Trükk: Ecoprint AS

Väljaandmise aeg: november 2013

